

## ЗАПАЗЫЧАНЫЯ ПАЗАСЛОЎНІКАВЫЯ НАМІНАЦЫІ Ў МОВЕ СУЧАСНЫХ ПЕРЫЯДЫЧНЫХ ВЫДААННЯЎ

*Станкевіч П.С.,*

*студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь  
Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., канд. філал. навук, дацэнт*

Ключавыя словы. Англіцызмы, запазычаныя словы, лексічная адзінка, неалагізмы, пазаслоўнікавыя намінацыі.

Keywords. Anglicisms, borrowed words, lexical unit, neologisms, non-lexical nominations.

Працэс запазычання ў мове – дастаткова старажытная з’ява. Гэты спосаб папаўнення лексічнага складу выкарыстоўваўся ўжо на самых ранніх этапах функцыянавання беларускай мовы. Запазычанае слова становіцца больш звыклым і зразумелым, трапляе ва ўжытак носьбітаў мовы, калі яно неаднаразова выкарыстоўваецца ў СМІ, у тым ліку ў пісьмовай форме перыядычных выданняў.

Лексічныя адзінкі, якія дастаткова часта выкарыстоўваюцца як у вусным маўленні, так і ў пісьмовай мове, аднак на працягу нейкага часу не маюць лексікаграфічнай рэпрэзентацыі, мы называем пазаслоўнікавымі намінацыямі. Актуальнасць нашага навуковага даследавання абумоўлена недастатковай распрацаванасцю пытання адносна значэння і асаблівасцей ужывання менавіта запазычаных пазаслоўнікавых намінацый, якія актыўна функцыянуюць у сучаснай беларускай літаратурнай мове. Мэта артыкула – выявіць асаблівасці структуры, семантыкі і функцыянавання запазычанай пазаслоўнікавай лексікі ў мове сучасных перыядычных выданняў.

**Матэрыял і метады.** Даследаванне праведзена на матэрыяле рэспубліканскай газеты “Звязда” (2021–2022 гг.). Выкарыстаны наступныя метады: апісальна-класіфікацыйны, а таксама метады сістэмнага аналізу, навуковага назірання, лінгвістычнага даследавання.

**Вынікі і іх абмеркаванне.** З часам пазаслоўнікавыя намінацыі “прыжываюцца” ў мове і ўздзельнічаюць у стварэнні моўнай карціны свету. Нагадаем, што моўная карціна свету – “гэта выяўленая з дапамогай моўных сродкаў сістэмна ўпарадкаваная інфармацыя пра навакольны свет” [1, с. 101].

Словы іншамоўнага паходжання нярэдка полісемантызуюцца ў выніку расшырэння або звужэння семантыкі. Памяншэнне семантычнага аб’ёму наймення ў працэсе запазычання або моўнага ўжывання называюць звужэннем семантыкі. Гэта словы, якія трапілі ў мову-рэцыпіент не ў поўным сваім семантычным аб’ёме, а з захаваннем аднаго або некалькіх значэнняў. Напрыклад: бокс ‘скрынка з рознымі падарункамі ўнутры’: “Кухар, тэхнік-тэхнолаг харчовай вытворчасці гамяльчанка Кацярына Чувашава да Каляд рыхтуе салодкія боксы” [Звязда, № 253 (29622), с. 6]. У англійскай мове гэтае слова ўжываецца яшчэ ў такіх значэннях як 1) ‘малы пакой’ ці 2) ‘любая квадратная або прамавугольная прастора, агароджаная ад асноўнай тэрыторыі лініямі’. Як бачым, семантыка дадзенай лексічнай адзінкі ў беларускай мове аказалася ў пэўнай ступені звужанай.

Запычанае найменне файл мае значэнне ‘сукупнасць узаемазвязаных дадзеных у памяці камп’ютара, якая абазначана адным імем і распазнаецца камп’ютарам як адзінае цэлае’: “Кансультант растлумачыла, што такім чынам яна блакіруе магчымасць скрасці файлы” [Звязда, № 12 (29634), с. 9]. У англійскай мове гэтае слова выкарыстоўваецца і як назоўнік, і як дзеяслоў і ўжываецца ў наступных значэннях: 1) ‘калона людзей, якія ідуць ці стаяць адзін за адным’; 2) ‘кантэйнер, у якім захоўваюцца паперы’; 3) ‘дадзеныя, якія захоўваюцца пад адным імем у камп’ютары’ і інш. [2, с. 103]. Заўважым, што ў беларускай мове назоўнік файл выкарыстоўваецца таксама для абазначэння празрыстага канверта, які мае форму папкі.

Між тым большасць даследаваных намі англіцызмаў, якія выступаюць у ролі пазаслоўнікавых намінацый, трапілі ў беларускую мову з поўным захаваннем іх семантыкі. У асноўным, гэта тэрміналагічная лексіка, напрыклад: булінг ‘рэгулярны псіхалагічны або

фізічны ціск на ахвяру, які ажыццяўляецца адным чалавекам ці групай агрэсараў: “Пасля таго жаху і булінгу, які ўсе мы адчулі на сабе, другі раз гэта не пройдзе” [Звязда, № 5 (29627), с. 9]; аверсайз ‘адзенне вольнага крою’: “Мы маўкліва з гэтым пагаджаемся, упытай шукаючы ў сеціве той няшчасны «аверсайз», нам здаецца, што так мы станем да іх бліжэй” [Звязда, № 239 (29608), с. 21]; брэнд ‘сімвал або любая іншая прыкмета, якая вызначае тавар або паслугу аднаго прадаўца з мэтай адрознення ад тавараў або паслуг іншых прадаўцоў: “Прадукцыя, якая вырабляецца на мясцовых прадпрыемствах, на працягу многіх гадоў з’яўляецца не толькі брэндам краіны, але і добра вядомая за мяжой” [Звязда, № 238 (29607), с. 4]; варкаўт ‘фізічныя нагрузкі, якія выконваюцца ў адкрытых парках або грамадскіх установах’: “Кожны прышкольны стадыён у перспектыве будзе разбіты на пляцоўкі: міні-футбольную, для гульнявых відаў спорту, пляцоўку па варкаўце і тую, якую пажадаюць мясцовыя жыхары” [Звязда, № 238 (29607), с. 4] і інш.

Некаторыя словы англамоўнага паходжання на беларускамоўнай глебе пашырылі сваю семантыку і пачалі ўжывацца для абазначэння новых аб’ектаў. Заўважым, што змена семантыкі слова ў працэсе яго адаптацыі сведчыць пра высокую ступень сэнсавага асваення гэтай лексічнай адзінкі. Напрыклад: сэканд-хэнд ‘крама, якая гандлюе панашаным адзеннем’: “Калі спачатку школьнікам было цяжка адмовіцца ад набыцця менавіта новага адзення, яны былі катэгарычна супраць адзення з сэканд-хэндаў, рэчаў «у спадчыну», то некаторыя пасля змянілі сваё стаўленне” [Звязда, № 13 (29635), с. 6]. У беларускай мове гэтая намінацыя функцыянуе як назоўнік, а ў англійскай ужываецца як прыметнік са значэннем ‘патрыманы, які ўжо быў ва ўжытку’.

Як вядома, галоўнай прычынай запазычання ў любой мове з’яўляецца адсутнасць у мове-рэцыпіенце паняцця, адпаведнага пэўнай з’яве. Аднак у беларускай мове сустракаюцца запазычаныя лексічныя адзінкі, якія маюць беларускамоўныя эквіваленты. Напрыклад: 1) прайс ‘спіс цэн на ўсе тавары і паслугі’: “Прайсы з камерцыйнымі прапановамі ўжо адпраўлены гандлёвым сеткам” [Звязда, № 239 (29608), с. 7] (беларускамоўныя эквіваленты гэтага слова – назоўнікі кошт, цана); 2) чэлендж ‘жанр відэаролікаў, у якіх спачатку блогеры самі выконваюць дзеянне, а затым выклікаюць іншых паўтарыць яго’: “Пры гэтым былі і тыя, хто катэгарычна адмовіўся браць удзел у такім чэленджы” [Звязда, № 13 (29635), с. 6] (беларускамоўны эквівалент гэтага слова – аддзеяслоўны назоўнік выклік). Выкарыстанне англіцызмаў пэўнамі коламі носьбітаў мовы сёння лічыцца ў нейкай ступені модным і прэстыжным і можа тлумачыцца сацыяльна-псіхалагічнымі прычынамі.

**Заклучэнне.** Такім чынам, аналіз мовы праналізаваных публікацый сведчыць аб працэсе змен у лексічным складзе сучаснай беларускай літаратурнай мовы за кошт шырокага выкарыстання запазычанняў з англійскай мовы, якія выступаюць у якасці пазаслоўнікавых намінацый. У пэўным сэнсе можна сцвярджаць, што сёння газета “Звязда” з’яўляецца своеасаблівай “пляцоўкай” для ўвядзення і адаптацыі англіцызмаў у беларускай мове. Большасць даследаваных намі англамоўных лексічных адзінак, якія выступаюць у ролі пазаслоўнікавых намінацый, трапілі ў беларускую мову з поўным захаваннем іх семантыкі. Між тым намі зафіксаваны новыя лексічныя запазычання з англійскай мовы, якія актыўна функцыянуюць на беларускай моўнай глебе, маючы пры гэтым спрадвечнабеларускія слоўныя эквіваленты. Гэта дазваляе сцвярджаць, што ў працэсе запазычання і функцыянавання лексічнай адзінкі на іншай моўнай глебе пэўную ролю адыгрываюць сацыяльна-псіхалагічныя фактары.

1. Арцямёнак, Г.А. Лінгвакраіназнаўчыя рэаліі беларускай мовы і іх лексікаграфічнае адлюстраванне / Г.А. Арцямёнак // *Навука – образованию, производству, экономике: материалы XXI (68) Региональной научно-практической конференции преподавателей, научных сотрудников и аспирантов, Витебск, 11–12 февраля 2016 г.: в 2 т. / Вит. гос. ун-т; редкол.: И.М. Прищепа (гл. ред.) [и др.]. – Витебск: ВГУ, 2016. – Т.1. – С. 101–103. URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/31093> (дата звароту: 08.09.2022)*

2. Савасцюк, М.Л. Полісемантычныя англамоўныя запазычання ў мове сучаснай беларускай публіцыстыкі / М.Л. Савасцюк // *Часоп. Беларус. дзярж. ун-та. Філалогія. – 2017. – № 1. – С. 98–105.*